

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ

ВИПУСК 26

2017

ФОРМУВАННЯ АТМОСФЕРИ «САСПЕНС» У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ «ХОРРОР»

Анотація. Стаття присвячена особливостям формування атмосфери «саспенс» у художніх творах жанру «хоррор». Проаналізовано підходи різних учених до визначення поняття «саспенс». Визначено експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває персонаж.

Ключові слова: атмосфера «саспенс», хоррор, напруження, страх, тривога.

Постановка проблеми. Поняття «саспенс» усе частіше зустрічається у вітчизняній лінгвістиці й літературознавстві, проте досі немає вичерпного визначення цього поняття. Більше того, дискусійним залишається питання про онтологічну сутність самого поняття: частина вчених зараховує поняття «саспенс» до явищ лінгвістичного порядку, інші наголошують на його суто психологічній природі [5, с. 14]. В українській мові цей термін використовують лише щодо кінематографу й літератури.

Історія створення літератури саспенс налічує майже два століття, відтоді коли було залучено жанр детективного наративу, що набув такого поширення у світовому культурному просторі завдяки творчості К. Честертона, О. Вайлда, А. Конан Дойла, А. Крісті, Дж. Ле Фаню, а також Дж. Оутс, М. Спарк, С. Кінга, Дж. Фаулза, У. Еко, Д. Брауна, М. Волтерс. Аналіз та оцінку головних вимірів поняття «саспенс» покладено в основу західних літературно-критичних, культурологічних і психолінгвістичних досліджень, серед яких – когнітологічні студії Т. ван Дейка, класичні детективні романи під кутом наратологічної критики К. Левайн, міметичні засади лінгвістичного аналізу в межах жанру, виконані М. Блонемарк, психолінгвістичні експериментальні механізми читачької перцепції М. Лене [7, с. 12].

Мета статті – проаналізувати підходи різних учених до визначення поняття «саспенс», а також визначити експресивні поведінкові реакції, спричинені станом страху, в якому перебуває персонаж.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «саспенс» нерідко позначають терміном «ретардація» (suspense, retardation) – композиційний прийом, сутність якого полягає у відтягненні логічного завершення думки під самий кінець висловлювання. Найпростіша модель саспенсу – захопливе оповідання, в якому життю головного героя загрожує смертельна небезпека, а механізм його порятунку прихований від очей читача. Однак навряд чи можна заперечувати, що ефект саспенсу відчувається під час читання текстів, які мають велику мінливість, складність, сюжетні інновації та двозначність. Читач, ідентифікуючи себе з головним героєм, відчуває небезпеку, допускає можливий розвиток подій, бажаний або небажаний. Центральна подія конфлікту в епізоді з елементом саспенсу, де читач сподівається на бажаний розвиток подій, завжди представляє жорстку протилежність, без складних і мальовничих описів, які зустрічаються тільки в перехідних епізодах.

У базисі концепції мовного трактування саспенсу іменується як створення наративного оповідання з метою інтенсифікації інтересу читача до подій, що його відбуваються далі [5, с. 2]. За схематичним викладом Марі Родман поняття «саспенс» – це мистецтво викликати в читача саспенс, непокій, тривогу щодо розвитку подій, яких очікує читач. У літературознавстві під поняттям «саспенс» розуміють певний ефект, спрямований на збереження реалістичності твору в емоційному стані напруження очікуваннями очікування вирішення внутрішнього конфлікту (екзку).

Учена Т. Юдіна наголошує на визначенні поняття «саспенс» як категорії напруження, яка у своїй черзі є фактором напруження художнього тексту, в основі якого знаходиться конфлікт у ньому конфлікт. Ця категорія реалізується з певним набором лінгвістичних та екстралінгвістичних засобів, зумовлених авторською інтенцією, що створюють у читача концентрацію уваги й очікування вирішення конфлікту. Дослідниця підкреслює, що учасниками художнього конфлікту є персонажі літературного твору, їхні власні та психологічні стан у момент розвитку конфлікту, що характеризується напруженням [2, с. 10].

М. Тулан упевнений у власній теорії «забування моменту-за-моментом». На відміну від попередніх досліджень, він переконує в необхідності стану невизначеності, невизначеності, нерішучості. На основі деяких уявних рис психолог заявляє про нездатність людей ефективно отримувати користь від знання розв'язки історії так, щоб запобігти саспенсу. Учений пропонує еволюційно психологічне пояснення того, як це впливає на практику. Він переконаний у тому, що еволюція ще не сформувала людину здібністю передбачати розв'язки повторюваних подій. Оскільки в природі не існує точно повторюваних подій, просто не існує й нагальної потреби розвивати таку здібність [5, с. 93].

Мотив таємниці домінує в художніх творах жанру «хоррор» і структурно його композицію. Іншим джерелом у створенні атмосфери «саспенс» поряд із таємничим є пов'язаний із ним страх. Потреба в цій емоції виникає як необхідність відмови від «тривіальної» реальності, від логічного та повсякденного. Уявлення можливої небезпеки і тривога, викликана ним очікуванням, є визначальними в естетичній жахливості. Розкриття таємниці визначає напруженість розвитку драматичного сюжету, де страх є його рушійною силою [1, с. 189].

Тривога викликає активізацію внутрішніх ресурсів організму, пеніти ще до того, як настане очікувана подія, допомагає суб'єкту адаптуватися до змінюваних умов свого існування, вистояти в будь-якій кризовій ситуації. Про переживання персонажем тривоги, страху, напруження свідчать різні фізіологічні, а також певні зовнішні поведінкові ознаки (знижена активність, загальмованість), порушення вегетативної нервової системи, пізнавальної діяльності, що виражається в неадекватній оцінці загрозової обставини в бік її ще більшого ускладнення. Так

У цьому тексті розповідається про те, як письменники використовують стилістичні прийоми "extended present tense" "suspended" "time free world" "chaotic distortions".

They looked him in or about the intricate path that his mission lay and when approaching, not his fierce beauty, not its physical prowess or speed, nor its restless life, nor that staggered primal pain, and not even the fundamental mystery of its very existence [3, c. 78].

Christa stopped. No did Susan. Marlow turned and saw nothing, but when he turned as she felt Regan's tongue sticking out at her mouth [4, c. 142].

It had happened in the dark in a time of horror, in a swirling of images, sounds in the night, as her vision spun madly, blurring, pulsating, her ears ringing loud with chaotic distortions as she tried to raise herself, was too weak, faltered, then looked toward the wall behind her. The words were cut off as Chris started crawling rapidly toward the bed with her face smeared with blood, with her eyes and protruded fangs as long, just Karl [4, c. 133].

Інтервал лексичних одиниць на позначення нагнітання страху представлений у художніх текстах за допомогою дієслів інфективним типом сприйняття (to notice, to appear, to seem), що дає певну ілюзію невизначеності, тривоги.

Then he noticed the sudden silence in the bedroom. It was brief, but the feeling of diabolic laughter. He moved forward [3, c. 9].

Instead, the small figure appeared to be intact. Sprawled in a tangle of limbs and scorched white cotton cloth [6, c. 67].

It appeared at the window to the left of the door, eyes fierce and radiant [6, c. 86].

But just then the moon, sailing through the black clouds, appeared behind the jagged crest of a beetling, pine-clad rock, and by its light I saw around us a ring of wolves, with white teeth and lolling red tongues, with long, spewy limbs and shaggy hair [8, c. 12].

Результативний опис нападики, його агресивна поведінка та інтенсивна, мотивованість нападу на півного героя, безумовно, вражає читача, підтримує атмосферу «саєпенсу» у тексті. Напрявлено в романі задіяна читача невпевненість щодо кульмінації. Щоб утримувати ефект саєпенсу, структура дискурсу повинна мати значний проміжний матеріал до завершення:

A jerky movement on the counterpane first caught her attention, for a smallish object seemed blundering awkwardly across its slippery, slick surface. Something rolling, possibly, some object Marlow had left outside on falling asleep rolling mechanically as the child shifted or turned over [3, c. 9].

But as Colonel Masters could move an inch backwards or forwards in self protection, before he could command himself to any sort of action, or contrive the smallest measure of self defense, it was off the bed and at him. It settled, savagely, its little jaws of iron make believe were bitten deep into Colonel Masters' throat, fastened tightly [3, c. 22].

Шляхом зміни подій також відіграє важливу роль у підтримці стану невизначеності, відкладаючи розв'язку для більшої інтенсивності створення потрібного ефекту:

The dogs dashed on, but at the threshold suddenly stopped and snarled, and then, simultaneously lifting their noses, began to howl in most lugubrious fashion. The rats were multiplying in thousands, and we moved out [8, c. 239].

They stood close, face to face, the glassy eyes staring into her own, her hand held high for the destruction she craved – but the hand did not fall. A stinging pain, sharp as a serpent's bite, darted

suddenly through her fingers, wrist and arm, her grip was broken, the short span widened across the room, and in the flickering light of the candle, it seemed to her, the whole room quivered. Paralyzed and helpless, she stared uncomprehendingly [3, c. 11].

Автор може викликати в читача вираженість, емоційний ефект саєпенсу за допомогою використання трикранки, який позначають на письмі неаклітичність або перерваність висловлення, як правило, читача дивитися, що станеться далі та його розуміють події у тексті байдужим чи побажаним для читача:

So it's you – they sent you? Well, we've nothing to fear from you at all [4, c. 140].

"Oh, yes, my pearl!" she crooned in that strangely coarsened voice [4, c. 127].

Письменники використовують також підстави речення для залучення читача до сприйняття, осмислення і принищення можливого розвитку подій. Читач – не пасивний споживач авторських ідей, а співтворець, найбільш активний реципієнт, який стає творити разом з автором. Невизначеність, яка є загальним принципом створення атмосфери «саєпенсу» у тексті, спонукає читача сприймати реальність умовно:

Theodora's hand tightened, and Eleanor caught her breath on a little sob – had something moved, ahead, something whiter than the white trees, beckoning? [3, c. 144].

Why the fear again? Fear? Was it fear? [4, c. 161].

What ever made him think of it? [4, c. 182].

Так, у контексті твору А. Блеквуда «Іграшка» живлення окличних речень передає емоційне переживання персонажа, тим самим тримаючи читача в емоційному напруженні:

A doll! But for the maternal suggestion, a doll was a pathetic, even horrible plaything, yet to watch a child busy with it involved deep reflections, since here the future mother prophesied [3, c. 15].

"It – talks' – as well as moves", she cried desperately, forcing herself at last to look at him [3, c. 23].

"Let the bloody thing come", he cried. "I'll deal with it...!" [3, c. 22].

Так, у творі Б. Стокера «Дракула» атмосфера «саєпенсу» описується за допомогою небезпечної ситуації: *But even in the minute that had elapsed the number of the rats had vastly increased. They seemed to swarm over the place all at once, till the lamplight, shining on their moving dark bodies and glittering, baleful eyes, made the place look like a bank of earth set with fireflies. The dogs dashed on, but at the threshold suddenly stopped and snarled, and then, simultaneously lifting their noses, began to howl in most lugubrious fashion. The rats were multiplying in thousands, and we moved out* [8, c. 239].

У творі В. Блетті «Екзорцист» тривога описується за допомогою власної емоції страху та мимовільної реакції персонажа. *His head throbbing, heart in his throat, Karras shut his eyes tightly as the voice grew imploring, grew frightened, grew tearful* [4, c. 373].

У творі А. Блеквуда «Іграшка» атмосфера «саєпенсу» актуалізується через повідомлення й мовні реакції персонажа. *Backing out of the garage, Tommy expected the mummy to ravel down from the rafters on a web of its own making, directly onto the windshield. Still largely concealed by the increasingly soiled and ragged fabric that had been the skin of its doll phase, the creature had appeared to be partly reptilian, with the scales and the eyes of a serpent* [3, c. 58].

Висновки. Отже, письменники використовують умовно створювати моторошну атмосферу надприродного, котра надає

відтяжкою життєвості, робить твір дуже напруженим. Домінантним принципом створення атмосфери «саспенс» у художніх текстах є відтягування того моменту, коли відбудеться очікувана подія.

До перспектив подальших досліджень варто зарахувати розроблення підходів до аналізу атмосфери «саспенс» у її семантико-когнітивному аспекті.

Література:

1. Туренко О. Феномен страху в деяких культурних традиціях та соціальних інститутах / О. Туренко // Нова парадигма. Альманах наукових праць. – Випуск 19. – Запоріжжя, 2001. – С. 182-194.
2. Юдина Т. Категория напряженности и средства ее выражения : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 «Филология» / Т. Юдина : Ленинградский гос. пед. ин-т им. А.И. Герцена, 1990. – 13 с.
3. Blackwood A. The Doll / A. Blackwood [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://algermonblackwood.org/> 11.
4. Blatty W.P. The Exorcist / W.P. Blatty [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://vk.com/doc16932426_1473100.
5. Dove G. Suspense in the Formula Story / G. Dove. – Ohio : Bowling Green State University Popular Press, 1989. – 137 p.
6. Koontz D. Tick Tock / D. Koontz [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://jtmfjld.files.wordpress.com/2015/07/dean-koontz-tick-tock-pdf.pdf>.
7. Lehne M. Emotional experiences of tension and suspense: psychological mechanisms and neural correlates. Dissertation zur Erlangung

des akademischen Grades Doktor der Philosophie / M. Lehne Berlin, 2014. – 180 p.

8. Stoer B. Dracula / B. Stoer [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.planetebook.com/ebooks/Dracula.pdf> 17.
9. Toolan M. Narrative: A Critical Linguistic Introduction / M. Toolan 2nd edition. – London : Routledge, 2001. – 282 p.

Божко О. С. Формирование атмосферы «саспенс» в художественном произведении жанра «хоррор»

Аннотация. Статья посвящена особенностям формирования атмосферы «саспенс» в художественных произведениях жанра «хоррор». Проанализированы подходы различных ученых относительно определения понятия «саспенс». Определены экспрессивные поведенческие реакции, вызванные состоянием страха, в котором находится персонаж.

Ключевые слова: атмосфера «саспенс», хоррор, напряжение, страх, тревога.

Bozhko O. The forming of the atmosphere "suspense" in the fictions of the "horror" genre

Summary. This article is devoted to the peculiarities the formation of the atmosphere "suspense" in the fiction "horror" genre. It was approached different scholars on the "suspense" definition and analysed the character' behavioral expressive reactions are caused by the state of fear.

Key words: "suspense" atmosphere, horror, tension, fear, anxiety.